

TOMASKYRKAN

Cedern 1, Badelunda församling, Västerås stad, Västmanlands län

Kyrkomiljön

Västeråsstadsdelen Skiljebo i nordost byggdes till större delen ut på 1960-och 70-talen. Bebyggelsen är genomgående storskalig. Flera trafikleder genomkorsar området. Nära kyrkan på södra sidan ligger fyra höghus och i sydväst ligger Centrallasarettet.

Tomaskyrkan 2006-11-08 – digitalfotografier Rolf Hammarskiöld

Kyrkoanläggningen

Likt ett medeltida kloster har kyrkan från 1971 byggts i mitten av en stenlagd gård, inramad av två vinkelformiga flyglar och en låg tegelmur i öster. Flyglarna ligger i linje med omgivande gators axelsystem, med följden att den öst-västligt orienterade kyrkan hamnat snett i förhållande till dem. De tre byggnaderna har fasader av hårdbränt tegel, med djupa fogar, frånsett sju skift ljusare fogstrykning som löper i kyrkans övre väggfält. Kyrkans fönster är delvis asymmetriskt placerade, alla i liv med fasadmurarna. Fasaderna kröns av en djup takfot, vars panel strukits med brun lasyr. Taken är flacka, täckta med galvaniserad, svartmålad plåt. Kyrkans klockor hänger i ett över västra delen uppbyggt klocktorn, med brantare taklutning. Tornet har brunt laserade luckor mot väster och skyddande trägaller mot öster.

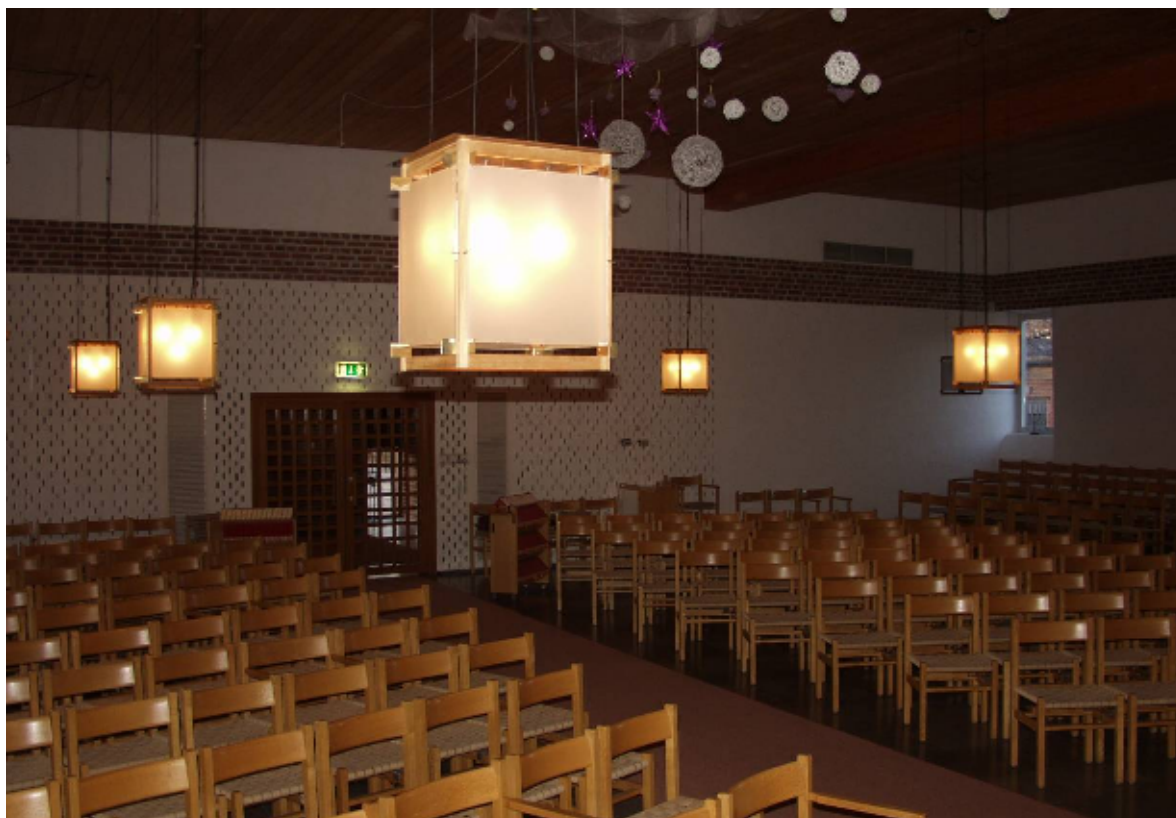

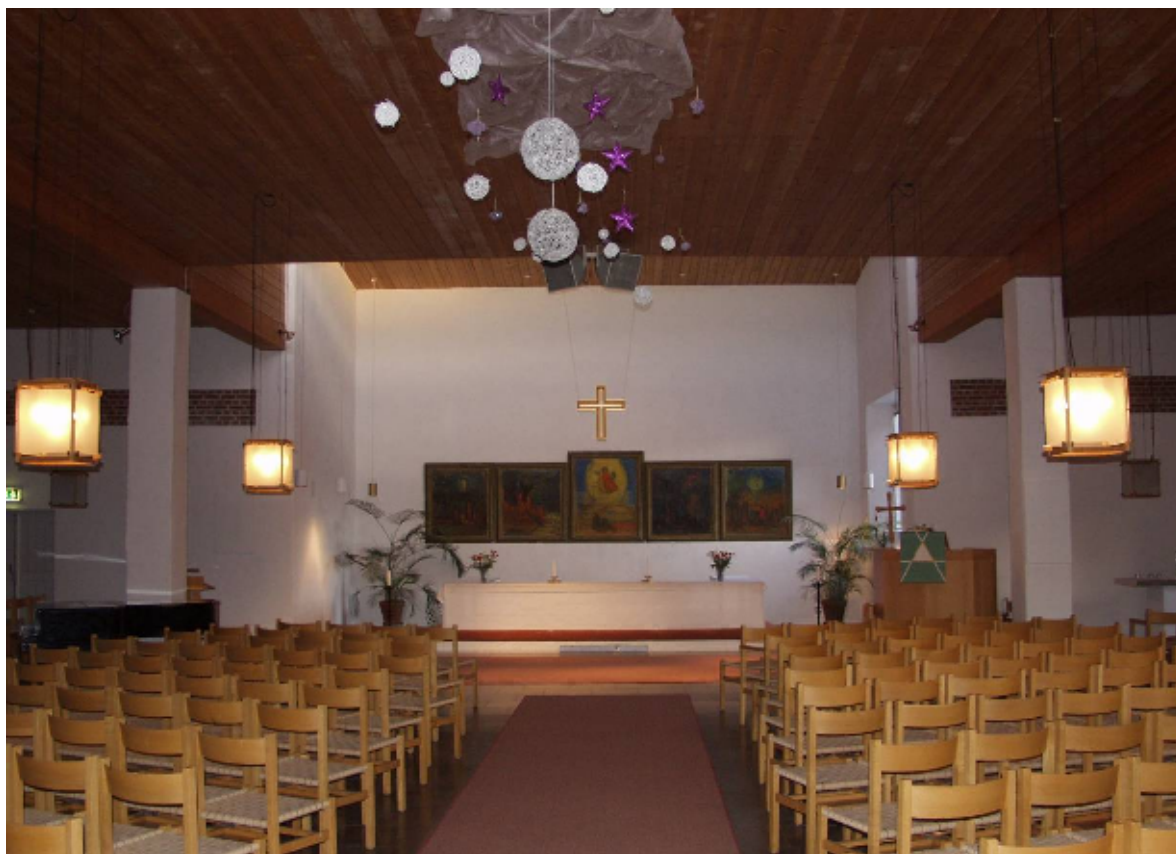
I flygeln norr om kyrkan finns pastorsexpedition och ungdomslokaler. I den södra inryms bland annat musikrum och lokaler för konfirmandundervisning.

Inträde till kyrkan sker genom en fanerklädd, mörkbrun pardörr, flankerad av hellånga fönster. Innanför är en förhall/vapenhus med grått kalkstensgolv, röda tegelväggar och ett innertak av grå betong med markanta plankstämplor. Till vänster om förhallen ligger sakristian och till höger mottagningsrum för dop- och bröllopsföljen. Här har målade fönster blivit insatta (konstnär Mats Berge, Västerås).

Kyrkorummet är brett, närmast kvadratisk. Innertaket är plant, täckt av en sågad, obehandlad furupanel. Väggarna är putsade och vitkalkade, fränsett ett högt placerat sju skifts tegelband, vilket motsvarar fasadens fogstrykning. Små håligheter i västra väggen ger en skulptural effekt. Golvet är belagt av kvadratiska bruna och grå kalkstensplattor. Istället för bänkinredning finns kopplade stolar av ljus ek. Ljuskronorna har ramar av trä och etsat glas.

Koret utan förhöjning är upplyst från väster av en lanternin. Östra väggen upptas av Carl Kylbergs pentatyk, målad 1940. Denna har tillsammans med korets bredd styrt utformningen av det murade altaret, utformat för att även fungera som altarring. Dess ytor är slätputsade och skivan är av slipad kalksten. Predikstolen framför koret i söder är uppbyggt av lackad fanér.

Byggnadshistorik

Allt större delar av Badelunda socken togs på 1960-talet i anspråk för stadsutbyggnad. År 1965 förvärvade församlingen därför tomtmark för byggande av en stadsdelskyrka. Byggnadsritningar presenterades samma år av arkitekt Nils Tesch. Med tanke på den låglänta kyrktomten och omgivande höghus saknades förutsättningar för att kyrkan på traditionellt vis skulle kunna höja sig över omgivningen. Istället valde Tesch motsatt väg och ritade en låg, sluten anläggning.

Fem år senare inleddes bygget. Tomten plangjordes och grundläggningen skedde på pålar försänkta till fast berg. Ytter- och mellanväggar murades av 2-stens tegel. Yttertaken bars av limträbalkar och täcktes med galvaniserad, svartmålad plåt. Byggtekniken var med andra ord modern, liksom formspråket även om här finns en rad historiska referenser. Tydligast är den kringbyggda gården som liknats vid medeltida kloster. Fönstrens oregelbundna och föga framträdande placering uttrycker modernismens formspråk men anknyter även till de tidigaste kyrkorna, där murade, fönsterlösa ytor dominerade. Kyrkklockorna placerades i ett fyrkantigt torn över västra delen.

Kyrkans interiörer inreddes genomgående med kalkstensgolv, lagda över en bottenplatta av betong. I förhallen lämnades tegelmurarna oputsade, medan kyrkorummets väggar slätputsades och vitkalkades. Med relativt små medel skapades dekorativa effekter, exempelvis genom de sju oputsade tegelskiften i kyrkorummets övre väggfält och östra väggens putsrelief. Innertaket följde det yttre takfallet och kläddes med obehandlad furupanel. Stolarna och predikstolen tillverkades av ljus ek.

En 19-stämmig orgel installerades 1974 och 1979-80 skedde yttre renovering. Annars har inga utseendemässiga förändringar skett.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Tomaskyrkan och omgivande församlingslokaler ligger slutna likt ett kloster, något arkitekten Nils Tesch motiverade med ”omgivningens heterogenitet”, att skapa en lugn miljö i ett stadsrum med storskalig bebyggelse och många trafikleder. Karakteristiska är fastighetens stenlagda, grändlika utrymmen. Kyrkans breda västfront spänner mellan ett uttryck av klassisk gavel och den rena tegelvolymens estetik. Den kan också sägas anknyta till västgaveln på domkyrkan inne i staden.

Kyrkorummet är brett och har en öppen prägel, mycket beroende på att det inretts med kopplade stolar istället för en gängse bänkinredning. Det breda koret och altartavlorna har varit bidragande orsak till ett altare av annan form än våra kyrkors traditionella. Här finns ingen altarring, utan knäfallet har förlagts till själva altaret. Ett annat särdrag är fönstrens placering i hörn och lanternin, vilka ger ett mer diskret, indirekt dagsljus.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Tomaskyrkan räknas till ett av arkitekt Nils Teschs mest betydelsefulla verk.
- Anläggningens största särprägel, kanske även dess största kvalitet, är dess klosterlika slutenhet. Trots ett modernt formspråk lyser det traditionella motivet starkt igenom. Den stenlagda gården med brunn är känslig för förändringar.
- En modern anknytning till fornkristen tradition uppvisar altaret och altarringen, byggda i ett stycke

Redaktionella uppgifter

Inventeringsperiod: november 2006

Fältinventering: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning:

Rolf Hammarskiöld, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Rapporten färdigställd: 2006-12-29, korrigerad 2007-01-26

Källor och litteratur

Otryckta källor

Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA): Beskrivning arkitekt Nils Tesch 8/12 1969, Beslut om kulturminnesförklaring 1990-04-19, dnr 3618/88

Västerås kyrkliga samfällighets arkiv (VKS): Bygghandlingar 1979-80

Litteratur

Illerstad, Lennart: Nya svenska kyrkor, del 1 Svealand - Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, Rapport RAÄ 1990: 2

Inventarium över svenska orglar, 1990: 1, Västerås och Karlstads stift, redigerad av Tore Johansson – Förlag Svenska orglar, Tostared 1990

Tesch, Nils: Tomaskyrkan, Västerås/*Arkitektur 1972: 3, s 12/*

Rudberg, Eva: Tomaskyrkan, Västerås/*Arkitektur 1991: 5, s 28-29/*

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1971		Grundläggning gjordes med betongplintar försänkta till fast grund. Ytter- och mellanväggar murades av 2-stens tegel. Taket fick stomme av trä, med fackverktakstolar eller plywoodbalkar. Det relativt flacka yttertaket täcktes med plåt. Kyrkorummet inreddes med kopplade stolar av ljus ek. Altare tegelmurades och försågs med inbyggda knäfall. Kyrkorummets väggar slätputsades och vitkalkades, fränsett ett band om sju skift tegel i de övre väggfälten.	Arkitekt Nils Tesch	ATA: Beskrivning Nils Tesch 8/12 1969 Rudberg, s 28-29
1974		19-stämmig orgel installerades	Magnussons orgelbyggeri AB, Mölnlycke	Inventarium, s 5
1979		Kyrkans plåttak rengjordes och ommålades (alcro takfärg)	Firma Takbehandlingar	VKS: Offert 1978-05-29, faktura 1979-08-16
1980		Kyrkans fönstersnickerier ommålades	Dahlbergs eftr	VKS: Offert 1980-05-28 Faktura 1980-08-15
1990		Riksantikvarieämbetet beslutade 1990-04-19 att Tomaskyrkan skall skyddas enligt Kulturminneslagen		ATA dnr 3618/88